

«КоСяК» У ВИЩІЙ ОСВІТІ?

Прийняття провладного проекту №1187 Ківалова–Калетніка–Сороки призведе до консервації нинішнього курсу на деградацію вищої освіти.

В той час, як увесь світ іде шляхом демократизації вищої освіти, широкого залучення громадськості до управління нею, Україну намагаються штовхати назад, до васальної залежності та ручного керування, низької якості, корупції та безправ'я. Це й зрозуміло – якщо немає демократії в країні, то чи допустить влада її панування в системі освіти? А надто – незадовго до президентських виборів?

Тому ми й маємо три проекти закону про вищу освіту і лише два шляхи її реформування: консервативний (№1187, який дотепні студенти називають «КоСяК» за першими літерами прізвищ його авторів С.Ківалов, М.Сорока, Г.Калетнік), і прогресивні – проект від опозиції (№1187-1) та від групи М.Згуровського (№1187-2). І хоча прихильники всіх трьох оперують поняттями «університетська автономія», «свобода», в ці поняття вони вкладають різний зміст. Для лобістів «КоСяКа» – це свобода від громадськості. А для лобістів двох інших проектів – свобода від диктатури міністерства, корупції та нечесної конкуренції.

Сама історія подання до Верховної Ради законопроектів про вищу освіту є цинічною. А те, як проштовхували, по суті, однакові проекти (раніше міністерський, тепер – Ківалова–Сороки–Калетніка), взагалі нагадує гвалтування.

До кінця 2011 р. українська прогресивна спільнота чотири рази зупиняла міністерський законопроект по дорозі до Верховної Ради. Але Кабінет міністрів усе-таки подав його до парламенту. Коли ж громадськість, попри все, не погодилася відступити, вигадали новий хід. З ініціативи самого прем'єра прихильників усіх зареєстрованих на той момент законопроектів об'єднали в одну робочу групу, керувати якою доручили ректорові НТУУ «КПІ» Михайлові Згуровському.

Але варіант, отриманий нею на виході, суттєво відрізнявся від міністерського, хоча й був не таким революційним, як опозиційний законопроект. І його нібито підтримали М.Азаров, С.Тігіпко, Р.Богатирьова (тоді віце-прем'єр). Більше того, проект був офіційно схвалений урядом.

Та на цьому гра в демократію закінчилася. Доручення Азарова узгодити новий проект закону в міністерствах дало старт новому наступу на опозиційні ідеї – їх намагаються викреслити з проекту групи Згуровського різні відомства під час «узгодження».

Коли й це не вдалося – експертів і громадськість намагалися «развести как котят» (здається, Партія регіонів має вже запатентувати такий спосіб розв'язання проблем). Президент НаУКМА Сергій Квіт публічно звинуватив Дмитра Табачника в тому, що поданий міністром до Кабміну проект групи Згуровського напрочуд став схожим на міністерський. «Це підміна» – обурено заявив С.Квіт. Громадськості вдалося заблокувати сфальшований документ.

Але це не надто вплинуло на ситуацію. Бо прем'єр не подав проект Згуровського до парламенту. Як і С.Тігіпко. Ні, вони не відмовляли у підтримці. Просто перший тихо відсторонився. А другого, за словами С.Квіта, не вдалося розшукати. От і звернулися представники групи Згуровського до депутата В.Балого, який погодився зареєструвати покинутий напризволяще законопроект.

Можливо, проект 1187-2 прем'єр не збирався підтримувати від самого початку. Він знав, що так чи інакше міністерські ідеї візьмуть реванш. А можливо (є й така думка), після виборів змінився розклад сил у Кабміні і, відповідно, зменшився вплив Азарова. Тому він хотів, але не зміг дієво підтримати проект, розроблений за його дорученням.

А от ідеї міністерства без проблем удруге потрапили до ВР. Цього разу з допомогою С.Ківалова, М.Сороки і Г.Калетніка. І хоча на комітетських слуханнях щодо законопроектів про вищу освіту заступник міністра освіти Олексій Дніпров відхрещувався від участі його відомства у проекті регіоналів, є підстави сумніватися в цьому. Як повідомляють поінформовані джерела, саме в департаменті вищої освіти МОНМС напрацьовувалися основні ідеї проекту.

Не заперечує співпраці з міністерством і один з авторів проекту Григорій Калетнік: «Я за попередній рік написав більше 87 законопроектів, з яких 50 стали законами... Всі вони писалися... разом із відповідними спеціалістами центральних органів виконавчої влади. У цих органах є маса спеціалістів, які на досить високому рівні все це розуміють, до яких треба прислуховуватися». Сергій Ківалов узагалі відмовився говорити стосовно авторства законопроекту про вищу освіту.

На користь твердження, що «КоСяК» є нерідним для авторів дитям, свідчить і їхня байдужість до свого дітища. Автори альтернативних проектів 1187-1 та 1187-2 проводили круглі столи, публікували аналітичні статті, намагалися переконати фахівців і громадськість у перевагах своїх ідей. Ректори-регіонали С.Ківалов, М.Сорока і Г.Калетнік не переймалися відкритим

діалогом із суспільством, нікого нікуди не за-
 прошували і самі нікуди не ходили (навіть на ко-
 мітетські слухання прийшов лише Г.Калетнік).
 Кілька заяв спілок ректорів, що самотньо ви-
 сять на сайті Міносвіти, та фальшиве обгово-
 рення в кишенькових ЗМІ – ось і все.

Володимир Литвин, виступаючи на комітет-
 ських слуханнях із приводу проектів закону про
 вищу освіту, зазначив: «Про рівень автономії
 університетів свідчить рівень офіційної дискусії
 (про проекти законів про вищу освіту. – О. О.).
 Я почитав газету, яку роздавали тут (газета
 МОНМС «Освіта». – О. О.) Таке враження, що
 всі ці коментарі писала одна людина».

Проект 1187 рекламують громадськості як
 ректорський, бо всі його автори – ректори. А
 отже, вони краще знають потреби й проблеми
 вищої освіти. Але звернімо увагу: в національ-
 ному рейтингу «Компас-2012» усі виші краї-
 ни ранжуються за дев'ятьма позиціями. НТУУ
 «КПІ» Згуровського – єдиний переможець із
 рейтинговим балом 90. НаУКМА, чії студен-
 ти та викладачі брали участь у роботі над дво-
 ма альтернативними документами, – на третій
 позиції (43 бали). А от Одеська юридична ака-
 демія С.Ківалова і Національний університет
 водного господарства та природокористуван-
 ня М.Сороки разом з іще 45 вишами опинилися
 лише на дев'ятій позиції (10 балів). Це гірша
 ситуація із Вінницьким національним аграрним
 університетом Г.Калетніка – десята позиція ра-
 зом з іще 158 вишами (9 балів). Тобто виходить,
 що аутсайтери знають краще за лідерів, як слід
 працювати. Де ж логіка?

Однак проект 1187 таки має прихильників, і
 в них своя логіка. Це МОНМС, яке прагне зосе-
 редити у своїх руках усі важливі адміністративні
 функції вишів і фінансування. Такий собі пряник
 для слухняних і батіг для ректорів-інакодумців.
 Сьогодні і те і інше в руках міністерства. Саме
 тому, навіть не погоджуючись з якимись ідеями
 закону 1187, ректори його не критикуватимуть.
 Чи не єдиний, хто наважився відверто підтри-
 мати законопроекти 1187-1 та 1187-2, – ректор
 НаУКМА С.Квіт. За що й потрапив у немилість
 разом зі своїм ВНЗ.

Підтримують проект 1187 і більшість рек-
 торів. І не лише через небажання сваритися з
 МОНМС. Просто реальна свобода, яку може
 дати університету автономія, їм абсолютно не
 потрібна. Свобода – це відповідальність і чес-
 на конкуренція, це позбавлення статусу само-
 держця у власному виші, наполеглива праця на
 благо громади і під контролем громади (універ-
 ситетської спільноти та наглядової ради). І як
 же в такій ситуації «вирішувати питання»? З чинов-
 ником міністерства завжди легше домовитися.

Тому й шукають прихильники «КоСяКа» ар-
 гументи проти ідей автономії, закладених в
 альтернативних проектах. Виступаючи на ко-
 мітетських слуханнях, голова Ради ректорів
 вищих навчальних закладів Одеського регіо-
 ну Сергій Степаненко зазначив: «Розширення
 автономії проголошується, але як із цим мож-
 на узгодити запропоноване (альтернативними
 проектами. – О. О.) введення додаткових чоти-
 рьох організацій, головною функцією яких є до-
 датковий контроль?».

Але ж саме у проекті 1187 передбачено,
 що, крім МОНМС та Держінспекції, додатково
 контролювати діяльність університетів будуть
 так звані незалежні установи, уповноважені
 громадською радою при МОНМС.

А от у проектах 1187-1 та 1187-2 йдеться не
 про додаткові функції контролю, а про передачу
 деяких повноважень міністерства (акредитація,
 ліцензування) незалежній від нього структурі.
 В опозиції це Нацрагентство з якості освіти, а в
 групи Згуровського – Нацкомісія регулювання
 освіти і науки. Очевидно, що це також буде ви-
 гідно далеко не всім ректорам.

За прикладами далеко ходити не треба. У
 рейтингу «Компас-2012» за показником «сприй-
 няття роботодавцями якості освіти» НТУУ «КПІ»,
 ректор якого підтримує створення незалежної
 Нацкомісії, має 100 балів зі 100 можливих. Виші
 його опонентів по законотворчості виглядають
 значно скромніше: у М.Сороки (Національний
 університет водного господарства та природо-
 користування – НУВГП) – 4 зі 100, Г.Калетніка
 (Вінницький національний аграрний універси-
 тет – ВНАУ) – 3, С.Ківалова (Одеська юридич-
 на академія – ОЮА) – 4, С.Степаненка (Одесь-
 кий екологічний університет – ОЕУ) – 0 зі 100.
 За показником «сприйняття експертами якості
 освіти» ВНЗ Згуровського отримав 73 бали, Кі-
 валова – 5, Сороки і Калетніка – по 1 балу, Сте-
 паненка – 0.

Не всім буде вигідне й прозоре формування
 держзамовлення та фінансування ВНЗ за прин-
 ципом «гроші за студентом», запропоноване в
 альтернативних проектах. Відповідаючи на наш
 запит, Г.Калетнік зауважив: «Норми, викладені
 у наших опонентів, приведуть до того, що в
 одних ВНЗ відсоток державного фінансування
 складе 90%, інші взагалі можуть залишитися
 без нього». Але ж і сьогодні виші отримують
 неоднакове фінансування. Тільки кому дати
 кошти, а кому ні – вирішує МОНМС. Причому не
 завжди об'єктивно.

Згідно з даними ІС «Конкурс» у 2012 р. кон-
 курс на держзамовлення у НаУКМА становив
 20,5 осіб на місце, у ОЮА – 4,8. І це при тому,
 що загальний конкурс у Могилянці сягав 9,07
 (найвищий в Україні), а в ОЮА – 0,39 (недобір).
 Явна диспропорція.

У таблиці рейтингу вишів за балом сертифі-
 ката ЗНО НаУКМА посідає перше місце – 180,54
 бала, КПІ – четверте (172,63), НУВГП – 80-те
 (160,96), ВНАУ – 153-тє місце (157,47). Якби
 працювала система «гроші за студентом», ВНЗ,
 які зацікавили сильних абітурієнтів, отримали б
 достатнє фінансування. І не довелося б НаУКМА
 (як це було в 2011 р.) судитися з МОНМС через
 несправедливий розподіл місць держзамов-
 лення.

Окремо слід сказати про систему вступу,
 запропоновану проектом 1187. Згідно з ним
 запроваджуються вступні іспити для контракт-
 ників. Які фінансові можливості це відкриває
 перед кожним ВНЗ – говорити зайве. А для тих
 ВНЗ, що дають неякісну освіту і не можуть на-
 брати студентів, це буде просто знахідка. Абі-
 турієнти, які не пройшли у престижні ВНЗ через
 брак знань, косяком підуть до них.

Наскільки реальною є перспектива ухвален-
 ня «КоСяКа»? Дуже реальною, бо, маючи біль-
 шість у парламенті, Партія регіонів без проб-
 лем протягне свій законопроект 1187. Проте
 Г.Калетнік, спілкуючись із журналістами, за-
 явив: «...навіть якщо наш закон буде ухвалено
 найближчим часом, зміни в системі вступу (за-
 провадження вступних іспитів для контрактни-
 ків) відбудуться не цього року».

Однак не треба зарікатися. Якщо комусь при-
 пече, щоб нове джерело надходження коштів

запрацювало негайно, то все може бути. Колиш вимогу враховувати середній бал атеста-та при вступі запровадили ледь не за місяць до початку вступної кампанії. Хоча це було й нечесно стосовно абітурієнтів.

Директор фонду «Демократичні ініціативи» Ірина Бекешкіна застерегла регіоналів: «Наступна вступна кампанія буде 2014 року, напередодні президентських виборів. Якщо ви хочете підкласти своєму президентові свиню – змінійте правила».

А взагалі є відчуття, що після закону про вищу освіту влада візьметься за ЗНО. Перший заступник голови Верховної Ради Ігор Калетнік заявив, що нібито 80% учнів категорично проти ЗНО, і виступив з ініціативою провести парламентські слухання з цього питання.

А що ж усе-таки буде із законом про вищу освіту? На комітетських слуханнях були різні варіанти: від підтримки конкретного проекту до «відкидати всі три законопроекти, об'єднати зусилля і напрацювати один, компромісний і якісний, який увібрав би всі найкращі ідеї опонентів». Останню ідею озвучив відомий майстер із сидіння відразу на двох стільцях В.Литвин. Можливо, він не знає, що його варіант уже був реалізований саме групою Згуровського. Що ж тепер – знову повертати все на круги своя? Знов гвалтування?

Учасники комітетських слухань рекомендували подавати до парламенту всі три проекти. Отже, «КоСяК» продовжує свою переможну ходу до голосування у парламенті.

Якщо ж громада не відступить (план А) чи, у крайньому випадку, не дослухається до поради

«голуба миру» В.Литвина (план Б), може вступити в дію план В: підтримають законопроект Згуровського, а потім його знову довго й нудно узгоджуватимуть і шліфуватимуть, викидаючи революційні положення.

Зважаючи на останні заяви Азарова і Тігіпка (які раптом прокинулися від летаргічного сну) про симпатію до законопроекту 1187-2, цей варіант дуже ймовірний. Цікаво, що навіть Табачник, котрого важко запідозрити в симпатіях до Згуровського, нещодавно раптом похвалив його університет.

На жаль, реформаторський проект опозиції має найменше шансів. Бо занадто глибоко зачіпає існуючу систему. А це не подобається багатьом. На зустрічі з ректорами перший заступник міністра освіти Є.Суліма наголосив, що проект закону про вищу освіту «повинен не зруйнувати те, що сьогодні працює».

Лілія Гриневич, голова парламентського комітету з питань освіти і науки, закликає: «Прийняття провладного проекту №1187 Ківалова–Калетніка–Сороки призведе до консервації нинішнього курсу на деградацію вищої освіти. Тому вибір між законопроектами є надзвичайно важливим. Він здійснюється раз на десятиріччя. Давайте підтримаємо ті зміни у вищій освіті, які дають надію нашим громадянам на гідне життя».

Юрій КОРОВАЙЧЕНКО

директор департаменту вищої освіти
Міністерства освіти